

LIVFÖRSÄKRINGSBRANSCHENS INTRESSEKONFLIKTER

**Den "svenska modellen" för identifiering,
hantering och reglering av intressekonflikter**

Oslo den 14 mars 2012

Per Johan Eckerberg

Disposition

1. Tre definitioner av intressekonflikt
2. Indelning av intressekonflikter
3. Problemet med intressekonflikter i försäkringsbolag
4. Önskad resultat av intressekonflikter
5. Intressekonflikterna byggs in i 1948 års FRL
6. 1948 års modell för hantering av intressekonflikter
7. Wirtén–Feldt-modellen: Hybridbolagen
8. Hybridbolagsutvecklingen tar fart – och avstannar
9. ”Hybridbolagsproblemet” debuterar
10. Finansinspektionen (FI) slår larm
11. FI: Det hade vi ingen aning om...
12. Regeringen reagerar
13. Försäkringstagarnas inflytande förstärks
14. Enda ombildade livbolaget är kritiskt

Disposition (forts.)

11. Men nya ombildningar blottar ett hål
12. Tillsynsutredningen tar fram slagborren
13. ... men IORP lagar hålet i tjänstepensionsförsäkringen
14. ... och Solvens II kommer att täppa till övriga hål
15. FI ger ytterligare vägledning
16. Ett minfält av lagregler om intressekonfliktsfrågor
21. Nu kan konsolideringsfonden ifrågasättas
22. Utredningen överväger tre alternativ
23. Men spåren förskräcker (kanske)
24. Facit sedan vinstutdelningsmöjligheten infördes
25. Avslutande reflektion
26. Kunskap på Internet

Vad är det som händer i Sverige?

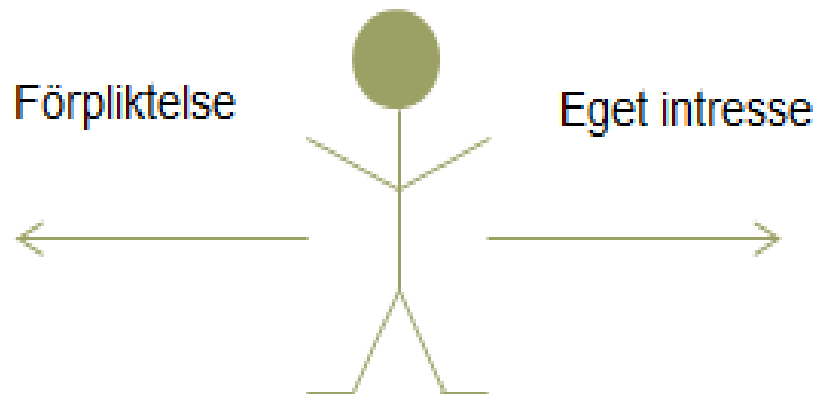
- **Ännu en statlig utredning funderar på vilka åtgärder som krävs för att öka försäkringstagarnas inflytande så mycket att det *"inte ska anses vara motiverat med en tvingande ombildning till vinstutdelande verksamhet eller till ömsesidigt försäkringsbolag"*!**
- **Länsförsäkringar nekas ombildning till vinstutdelande !**
- **Skandia ombildas till ett renodlat ömsesidigt bolag !**
- **Solvens II innebär att placering av samtliga tillgångar – även i vinstutdelande livbolag - *"i händelse av intressekonflikt"* ska *"uteslutande ske i förmånstagarnas intresse"* !**

1. Tre definitioner av intressekonflikt

I. Eget intresse

Varje situation där en persons rätta fullgörande av en förpliktelse strider mot hans egna intressen

(Gunnar Nord och Per Thorell, Intressekonflikter och deras hantering, 2006)

1. Tre definitioner av intressekonflikt

II. Olika intressen

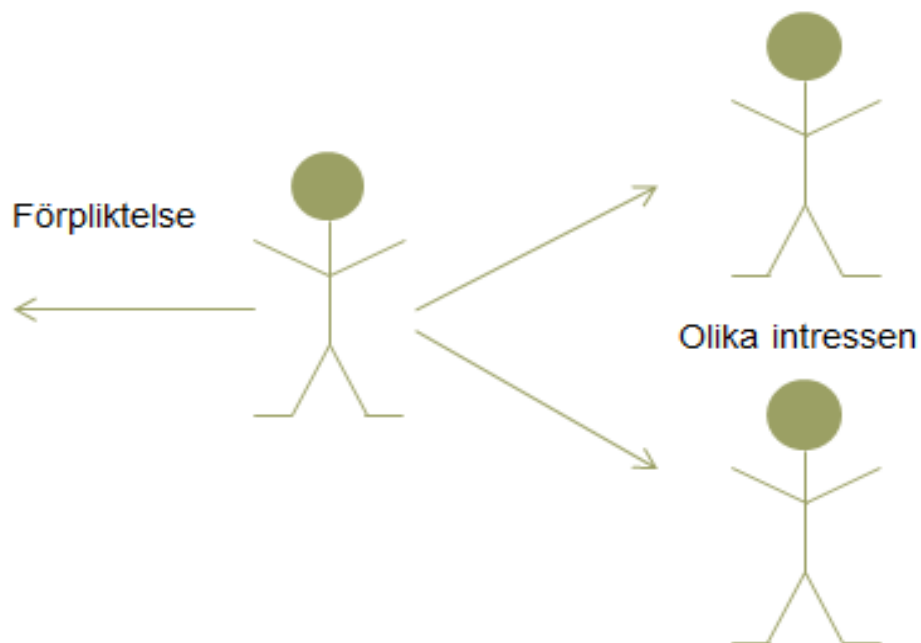
När en beslutsfattare i ett företag representerar två eller flera olika intressen

(Prop. 2003/04:109

Förstärkt skydd för

försäkringstagare i

livförsäkringsbolag)

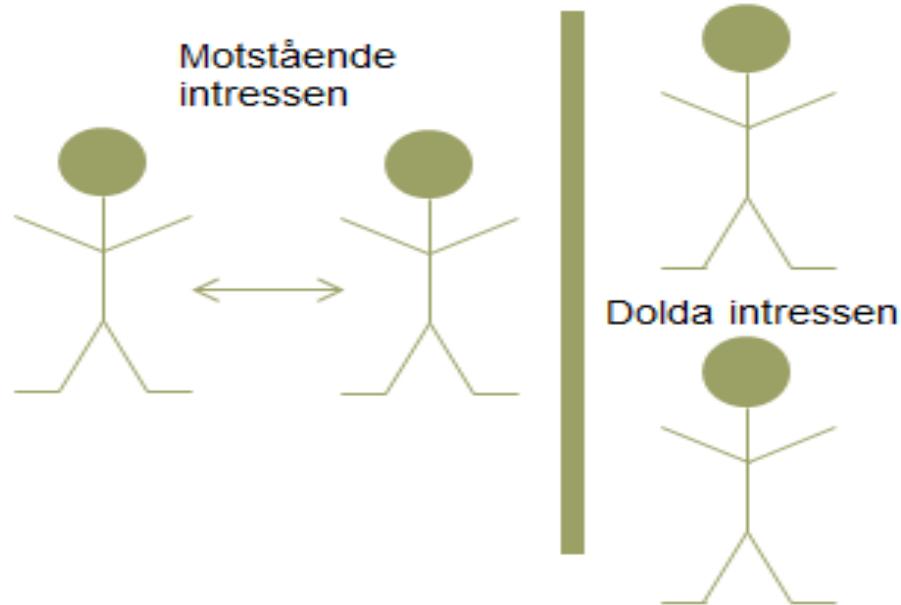

1. Tre definitioner av intressekonflikt

III. Dolda intressen

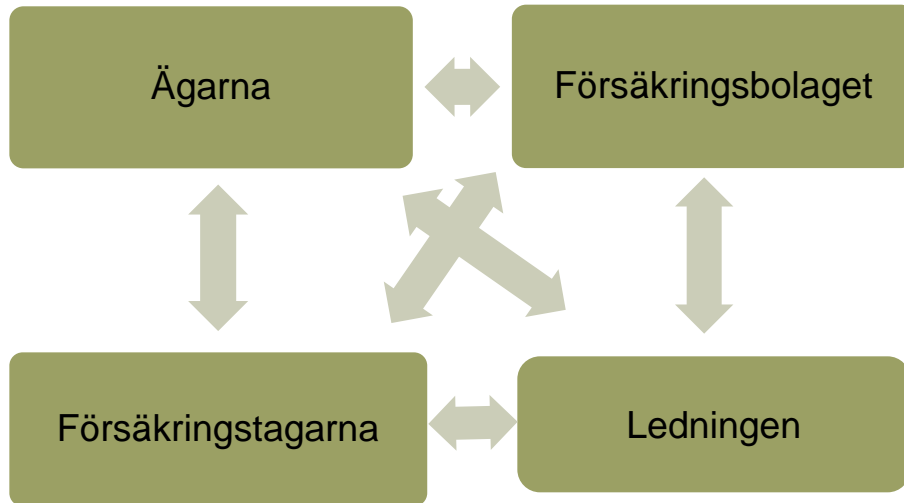
När två parter har motstående intressen och det inte är uppenbart för den ena vilka intressen eller bakomliggande motiv den andre har

(Christina Strandman Ullrich, Compliance, 2011)

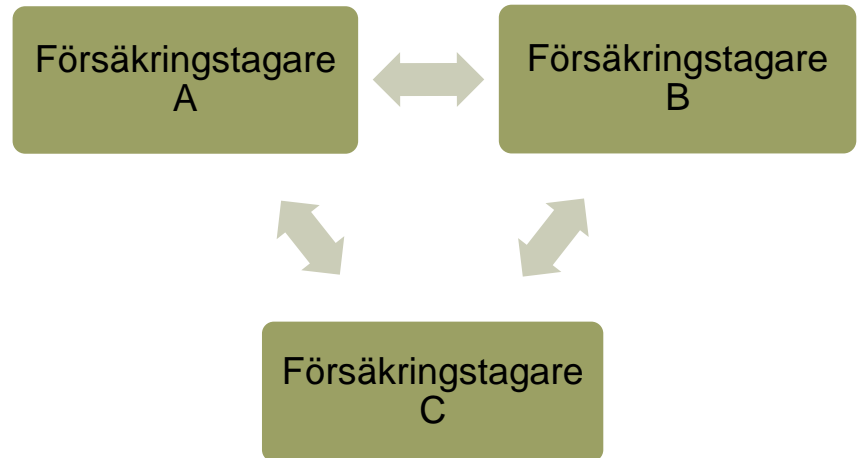

2. Indelning av intressekonflikter

Koncernkonflikter

Interna konflikter

3. Problemet med intressekonflikter i försäkringsbolag

- Avtalen berör ett **mycket stort antal** försäkringstagare
  - Försäkringstagarna är typiskt sett **svaga** i avtalsförhållandet, och därmed skyddsvärda
  - Avtalen bygger på **betalning i förskott** från försäkringstagaren överlåten men **ersättning betalas** från försäkringsbolaget **i efterskott**
  - Avtalen är ofta **långsiktiga** och kan inte med lätthet brytas eller flyttas
  - Man måste vara **expert** för att kunna bedöma försäkringsbolagets ekonomi, riskhantering och avtalets innebörd
  - Möjligheten att påverka försäkringsbolagets beslutsfattande är begränsade och **försäkringsbolagets handlingsfrihet** mycket stor
  - Ofta avser avtalen **betydande ekonomiska värden** för den enskilde
- och
- Försäkringsbranschen utgör en **viktig samhällsfunktion**, varför bristande förtroende för försäkringsbranschen drabbar övriga samhället

4. Önskade resultat av intressekonflikter

- Försvagade incitament att **driva verksamheten effektivt** och med **god riskkontroll**
- Ökade risker för att försäkringsverksamheten inte drivs **i försäkringstagarnas intresse**
- **Felaktig styrning** av företaget när avtal ska ingås med närstående
- Felaktiga överväganden när det gäller **överskottshanteringen** och tillsynen av denna
- Riskerna för **förtäckt vinstutdelning** ökar

och

- Riskerna ökar att vissa **försäkringstagare behandlas orättvist** och andra gynnas

(Prop. 2003/04:109 Förstärkt skydd för försäkringstagare i livförsäkringsbolag)

5. Intressekonflikterna byggdes in i 1948 års FRL

Conrad Carlesson

1917 - En ny försäkringsrörelselag anpassad till 1910 års aktiebolagslag

1948 års försäkringsrörelselag - *"En rationell anpassning av försäkringsverksamheten efter växlande ekonomiska förhållanden"*

- Materiell koncessionsprövning
- Skälighetsprincipen och Kontributionsmetoden
- Behovsprincipen
- Principen om försäkringstagarinflytande

5. Intressekonflikterna byggdes in i 1948 års FRL

Koncernkonflikterna

Skälighetsprincipen

”bereda försäkring till en med hänsyn till försäkringens art skälig kostnad”

= Intressekonflikt mellan bolaget/ägarna och försäkringstagarna

1999 års modernisering

- Skälighetsprincipen gäller för försäkringar som har tecknats före den 1 januari 2000

5. Intressekonflikterna byggdes in i 1948 års FRL

De interna konflikterna

Kontributionsmetoden

Vid fördelning av kostnader och intäkter ska en rimlig avvägning göras mellan försäkringstagarna inbördes eller i varje fall mellan olika försäkringstagargrupper

= Intressekonflikt mellan försäkringstagarna

1999 års modernisering

- Återbäring ska gottskrivas med en fördelning som utgår från försäkringens bidrag till överskottet
- Kontributionsprincipen ska tillämpas av ett livförsäkringsföretag om inte annat följer av bestämmelser i försäkringsavtalet eller i bolagsordningen

6. 1948 års modell för hantering av intressekonflikter

Lösningen 1948

Behovsprincipen

- Koncession får endast beviljas om det finns behov av ett ytterligare försäkringsbolag
- Koncession bör inte medges för nybildat försäkrings**aktie**bolag att bedriva personförsäkring:

”Mot bakgrund av nuvarande samhällsutveckling ter det sig icke tilltalande att personförsäkring i vidsträckt mening göras till föremål för privatekonomiskt företagartresse”

(prop. 1948:50 s. 175)

34 år senare

Vid tillkomsten av 1982 års FRL finns endast ett livförsäkringsaktiebolag:

- Skandia Liv

7. Wirtén-Feldt-modellen: Hybridbolagen

Hybridbolagen ser dagens ljus när livmarknaden avregleras

Rolf Wirtén

Kjell Olof Feldt

1982 - En ny försäkringsrörelselag

- Vinstutdelningsförbudet införs

1985 års koncessionsbestämmelser

- Behovsprincipen avskaffas

1990 – Marknadsöverenskommelsen (MÖ) hävs

- Livförsäkringsmarknaden blir konkurrensutsatt

Resultat:

- Konkurrensen skapar incitament för att utnyttja möjligheten att nybilda livförsäkringsaktiebolag som inte får dela ut vinst = **hybridbolagen** har fötts

8. Hybridbolagsutvecklingen tar fart – och avstannar

1990

**Marknadsöverenskommelsen
upphör**

- Skandia Liv

1999

**Vinstutdelande livförsäkrings-
aktiebolag tillåts**

- Skandia Liv
- AMF Pension (95)
- KPA Liv (95)
- Salus Ansvar Liv (95)
- SEB Trygg Liv Nya (96)
- AFA (96)
- SEB Trygg Liv Gamla (97)
- KPA Pension (97)
- Förenade Liv (97)
- LF Liv (98)

- ***Efter 1999 har inget hybridbolag etablerats!***

9. "Hybridbolagsproblemet" debuterar

Livbolagskrisen tillstöter

- **2001 - Enronskandalen** blir startskottet för en långvarig börsnedgång
- Livbolagen gör stora förluster på börsen, återbäringsräntor sänks, Allanregeln sätts ur spel och flera bolag reallokerar preliminärt fördelad återbäring
- **2002 - Skandiaaffären:** Skandia AB binder Skandia Liv i ett långsiktigt kapitalförvaltningsavtal med ett koncernbolag. Därefter överlåter Skandia AB bolaget till DnB för 3,2 miljarder kronor

Jeffrey Skilling

Lars Erik Pettersson

10. Finansinspektionen (FI) slår larm

Ingrid Bonde

- **2003** - Finansinspektionen får regeringens uppdrag att granska livbolagens verksamhet och slår larm om **intressekonflikter i livbolagen**

(Rapport 2003:2 Intressekonflikter i livbolagen)

11. FI: Det hade vi ingen aaaaaning om...

Finansinspektionen fokuserar på ett särskilt problemområde

- Avtal och transaktioner mellan närstående bolag medför särskilda risker för att intressekonflikter inte beaktas

Problemområdet indelas i

- Avtal om interna tjänster
- Fördelning av koncernkostnader och
- Transaktioner av engångskaraktär

Finansförvaltningen anses särskilt känslig. Det förekommer t.ex. att

- Finansförvaltningen genomför onödigt många transaktioner genom närstående bolag eller styr placeringar till närstående bolag
- Finansförvaltningen läggs ut på närstående bolag
- Annan service från närstående bolag (förvaring, redovisning , marknadsföring) utnyttjas utan prövning av om det är det bästa alternativet

(Rapport 2003:2 Intressekonflikter i livbolagen)

12. Enda ombildade livbolaget är kritiskt

Barbro Johansson, VD Handelsbanken Liv:

"Ombilda ömsesidiga bolag till vinstutdelande. Då försvinner hela den problematik som rapporten tar upp"

*"Handelsbanken Liv är Sveriges första och hittills enda vinstutdelande livbolag med traditionell försäkring. För spararna har detta inneburit en ökad trygghet, frihet och mer rättvisa. **Och inga intressekonflikter mellan sparare och ägare**"*

Årtiondets övertolkning?

"Finansinspektion ger henne också rätt. I dagens rapport nämns inte Handelsbanken Liv av just det skälet: bolaget är vinstutdelande."

13. Men regeringen re(a)gerar

- **2004** - Finansinspektionens larmrapport resulterar i omfattande ändringar i GFRL för att **förstärka försäkringstagarinflytandet**

(prop. 2003/04:109 Förstärkt skydd för försäkringstagare i livförsäkringsbolag)

Gunnar Lund

Marita Ulvskog

14. Försäkringstagarnas inflytande förstärks

Vad innebar 2004 års nya regler?

Alla försäkringsföretag

- **Placeringsriktlinjerna** ska omfatta alla tillgångar
- Alla försäkringsföretag ska upprätta **riktlinjer för hantering av intressekonflikter** mellan alla bolagets intressenter

Icke-vinstutdelande bolag

- Försäkringstagare som har rätt till andel av vinsten ska omfattas av **generalklausulerna om likabehandling** på samma sätt som aktieägare
- Utvidgade **jävsregler**
- Fler än hälften av styrelsens ledamöter ska vara ”**oberoende**”
- Minst en av styrelseledamöterna ska **utses av försäkringstagarna/intressegrupp**

15. Men nya ombildningar blottade ett håll

Urban Bäckström (VD Skandia) i DN-Debatt, 9 maj 2004

- *"...skulle alltså ägaren sluta fuska med försäkringstagarnas medel om denna får 10 procent av vinsten. Utgör inte de resterande 90 procenten en frestelse?"*

Urban Bäckström

"AMF-rapporten" 2004

- Tveksamma transaktioner är precis lika lockande för ett vinstutdelande livbolag som ingår i en koncern, som för ett hybridbolag. *"Det kan fortfarande vara "av intresse" för en koncern att exempelvis sälja tillgångar dyrt till livbolaget,"*

Christer Elmehagen

16. Tillsynsutredningen tog fram slagborren

Tillsynsutredningen (SOU 2005:85)

- *”Eftersom bolaget fortfarande förfogar över de tillgångar som täcker skulderna till försäkringstagarna kan dessa användas för att gynna närstående intressen”*
- *”Så länge försäkringstagarna har anspråk beroende av utfallet av en tillgångsmassa som sköts av livbolaget finns det inbyggda intresse motsättningar”*
- De genomförda ombildningarna har kännetecknats av *”otydliga avtalsvillkor ... gottskrivningen av befintliga och framtida anspråk i eget kapital [har] utformats med sådana villkor att det i praktiken fortfarande är försäkringstagarna som står huvuddelen av verksamhetens risker”*
- *”Aktieägaren kan också köpa ett finansiellt instrument som garanterat ger en avkastning som gör att bolaget kan infria sina garanterade åtaganden. Kostnaderna för garantin betalas av tillgångar som tillhör försäkringstagarna. Konstruktionen innebär att försäkringstagarna i praktiken tar över aktieägarnas finansiella risk”*

Mårten Ajne

17. ... men IORP lagade hålet i tjänstepensionsförsäkringen

6 kap. 20 och 25 §§ FRL

- I verksamhet avseende tjänstepensionsförsäkring ska tillgångar ”**placeras på det sätt som bäst gagnar de ersättningsberättigades intressen** och också i övrigt på ett aktsamt sätt ...”

Prop. 2004/05:165 s. 167:

- ”Tillgångarna skall investeras på det sätt som bäst gagnar medlemmars och förmånstagares intressen. **Vid en eventuell intressekonflikt skall placeringarna uteslutande ske i medlemmarnas och förmånstagarnas intressen.** Tillgångarna skall vidare placeras på ett sätt som tillförsäkrar säkerhet, kvalitet, likviditet och lönsamhet (god avkastning) för den samlade portföljen”

18. ... och Solvens II kommer att täppa till övriga hål

Föreslagen ny lydelse av 6 kap. 4 § FRL

”Grundläggande principer för samtliga tillgångar”

- *”I händelse av intressekonflikt mellan försäkringsföretaget och försäkringstagarna ska tillgångar investeras på **ett sätt som bäst gagnar försäkringstagarnas intressen**”*

Men hur blir det med riktlinjerna?

- Solvens II-utredningen:

”Det krav på riktlinjer för hantering av intressekonflikter som i dag finns ... har inte sin grund i något EU-direktiv ... Utredningen gör dock bedömningen att de krav på styrdokument som följer av Solvens II-direktivet minst motsvarar de nuvarande svenska kraven på riktlinjer för hantering av intressekonflikter.”

- Finansinspektionen:

”... därför anser Finansinspektionen att det även fortsättningsvis är av stor vikt att försäkringsföretagen måste upprätta särskilda riktlinjer för att identifiera och hantera intressekonflikter. Av artikel 41(3) i Solvens 2-direktivet framgår att de krav på riktlinjer som anges där är minimikrav. Därmed strider det inte mot direktivet att behålla dagens krav på riktlinjer för intressekonflikter.”

19. FI ger ytterligare vägledning

Ingrid Bonde

- **2005** - Finansinspektionen publicerar en vägledning om **koncerninterna affärer i livbolag**

(Koncerninterna affärer i livbolag - en vägledning, 2005-08-16)

19. FI ger ytterligare vägledning

Processbeskrivning för hantering av koncerninterna affärer

19. FI ger ytterligare vägledning

”God standard” för riktlinjer för hantering av intressekonflikter

Riktlinjerna bör åtminstone ange:

- Avtal ska vara skriftliga
- Situationer där intressekonflikt kan uppstå ska identifieras och analyseras
- Krav på identifiering av jäviga beslutsfattare inför varje avtal
- Krav på strukturerade och dokumenterade beslutsunderlag
- Direktiv om behovsanalys och konsekvensanalys av väsentliga transaktioner
- Metoderna för prissättning och fördelning av koncerngemensamma kostnader ska beskrivas
- Det ska framgå hur kontroll av förenlighet med vinstutdelningsförbudet och andra regler ska utföras
- Direktiv om uppföljning, efterlevnad och rapportering
- Beslutsordning och ansvarsfördelning för hantering av risken för intressekonflikt

20. ... och i FRL finns ett minfält av lagregler

Rörelseregler

- Skälighetsprincipen (1 kap. 24 §)
- Stabilitetsprincipen (4 kap. 1 §)
- Genomlysningprincipen (4 kap. 2 § och FFFS)
- God försäkringsstandard (4 kap. 3 §)
- Jävsavtalsreglerna (4 kap. 9-10 §§)
- Förespeglingsförbudet (4 kap. 12 §)
- Flytträtten (5 kap. 15-16 §§, 11 kap. 18 § och 12 kap. 69§)
- Skuldtäckningsregister (6 kap. 30-31 §§ och FFFS)
- Kontributionsprincipen (11 kap. 18 § och 12 kap. 69 §)
- **Vinstutdelningsförbudet (11 kap. 16 § och 12 kap. 64 §)**

Placeringsregler

- Intresseregeln (6 kap. 20 och 25 §§)

Riktlinjer

- Tekniska riktlinjer (8 kap. 1-3 och 8 §§ och FFFS)
- Placeringsriktlinjer (8 kap. 4-6 och 8 §§ och FFFS)
- Riktlinjer för hantering av intressekonflikter (8 kap. 7-8 §§ och 16 kap 1 § och FFFS)

Företagsstyrning

- Ägar- och ledningsprövning (2 kap. 4 §, 11 kap. 2 §, 14 kap. 5 § och 15 kap. 1-5 §§ och FFFS)
- FFFS 2005:1 och de kommande Solvens II-reglerna i FRL om
  - Riskkontroll
  - Compliance
  - Internrevision
  - Aktuariefunktion
  - Outsourcing

Associationsrättsliga regler

- **Oberoende styrelseledamöter (11 kap. 7 § och 12 kap. 25 §)**
- **Försäkringstagarrepresentanter (11 kap. 7 § och 12 kap. 38 §)**
- **De utvidgade jävsreglerna (11 kap. 10 § och 12 kap. 28 §)**
- **Den vidgade skyddskretsen för generalklausulerna (11 kap. 5 och 11 §§ samt 12 kap. 29 §)**

Övriga regler

Försäkringsavtalslagens informationsregler

Lagen om finansiell rådgivning

Försäkringsförmedlarlagens Informationsbestämmelser

Bonusreglerna (FFFS 2011:2 Allmänna råd om ersättningspolicy i försäkringsföretag mfl.)

RÖTT = REGEL FÖR HYBRIDBOLAG

21. Nu kan konsolideringsfonden ifrågasättas

Direktiv till Livförsäkringsutredningen:

(Direktiv 2010:43)

- Analysera reglerna om konsolideringsfond och föreslå hur överskott ska hanteras i framtiden
- Överväga vilka åtgärder för att öka försäkringstagarnas inflytande som krävs för att det "inte ska anses vara motiverat med en tvingande ombildning till vinstutdelande verksamhet eller till ömsesidigt försäkringsbolag"
- Överväga hur ombildningsreglerna ska bli tydligare och öka försäkringstagarnas möjligheter till inflytande över ombildningen (Direktiv 2010:43)
- ***Det finns inget i direktiven som avser intressekonflikter i vinstutdelande bolag!***

Peter Norman

22. Utredningen överväger tre alternativ

Tre alternativ för överskottshantering i hybridbolag och ömsesidiga bolag:

1. Förbättrade riktlinjer och tillsyn samt utökat försäkringstagarinflytande i hybridbolag
  - Konsolideringsfonden och nuvarande överskottsregler behålls
  - Tydligare krav på interna regler och FI:s tillsyn
  - Ytterligare förstärkningar av försäkringstagarnas inflytande i hybridbolagen
2. Alternativ 1 + maxgräns för konsolideringsfonden – ”**Den norska modellen**”
  - Konsolideringsfonden begränsas till vad som behövs som långsiktigt riskkapital
  - Resterande överskott gottskrivs som garanterad eller villkorad återbäring
  - Omprövning sker varje år
3. Konsolideringsfonden avskaffas och rätten till överskotten avtalsregleras som i vinstutdelande bolag
  - Konsolideringsfonden och nuvarande överskottsregler avskaffas
  - All fördelning av överskott ska vara avtalsreglerad
  - Ägarna ska stå för allt riskkapital. Aktieägare får rätt till begränsad avkastning

23. Men spåren förskräcker (kanske)

Försäkringsföretagsutredningen 2006:

(SOU 2006:55)

- Samtliga hybridbolag skulle avvecklas genom att ombildas, antingen till vinstutdelande försäkringsaktiebolag eller renodlade ömsesidiga försäkringsbolag
- Rösträtten i renodlade ömsesidiga försäkringsbolag skulle utövas endast av delägarna

Kritiken:

(Särskilt yttrande av Hörngren, Sjöberg och Viotti)

- Den enda fördelen med villkorad återbäring är att dess utveckling styrs av en formel i avtalet, istället för rent godtycke. Den faktor formeln ska tillämpas på – avkastningen – styrs dock fortfarande av försäkringsbolagets godtycke.
- Ombildning till renodlade ömsesidiga försäkringsbolag är en bättre lösning
- Det grundläggande felet är att lagstiftaren tillåter försäkringsbranschen att ingå avtal där försäkringsbolagets godtycke påverkar resultatet

24. Facit sedan vinstutdelningsmöjligheten infördes 1999

DRIVE

- 2001 – Handelsbanken Liv blir vinstutdelande
- 2005 – SPP Liv och Nordea Liv blir vinstutdelande

NEUTRAL

- 2008 – Länsförsäkringar Liv får avslag på att bli vinstutdelande

REVERSE

- 2012 - Skandia Liv blir ett renodlat ömsesidigt försäkringsbolag

25. Avslutande reflektion

Närmar vi oss ruta Nr 1 igen?

”Mot bakgrund av nuvarande samhällsutveckling ter det sig icke tilltalande att personförsäkring i vidsträckt mening göras till föremål för privatekonomiskt företagarintresse”

(prop. 1948:50 s. 175)

Karin Kock, Sveriges första kvinnliga statsråd och första kvinnliga professor i nationalekonomi

26. Kunskap på Internet

- www.fi.se Intressekonflikter i livbolagen, Rapport 2003:2
- www.media.amt.se AMF, En granskning av informationen kring ombildningen av SPP till vinstudelände bolag, 2004
- www.fi.se Koncerninterna affärer i livbolag - en vägledning, PM 2005-08-16
- www.regeringen.se SOU 2005:85 Tillsyn på försäkringsområdet
- www.su.diva-portal.org Ulrika Apelqvist och Johanna Strandroth, Intressekonflikter i livbolagen, Magisteruppsats Stockholms Universitet, 2006
- www.regeringen.se SOU 2006:55 Ny associationsrätt för försäkringsföretag
- www.fi.se Flytträtt för sparande i pensionsförsäkring - kartläggning och förslag, Rapport 2006:16
- www.fi.se Pensionsmarknad i förändring, Rapport 2008:17
- www.fi.se Konsumentskyddet på finansmarknaden, Rapporter 2008:13 och 2009:10
- www.arc.hhs.se Christel Caldefors och Charlotta Hård, Livförsäkringsbolag – En studie av intressekonflikter mellan aktieägare och försäkringstagare, Eksamensuppsats Handelshögskolan i Stockholm 2008
- www.regeringen.se SOU 2011:68 Rörelse reglering för försäkring och tjänstepension
- www.fi.se Yttrande 2012-01-27 över Solvens 2-utredningens betänkande

